

СПЕЦИФІКА ТЕРМІНІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ ЖАНРІ АНГЛОМОВНОГО БАНКІВСЬКОГО ДИСКУРСУ

У статті розглядається лексико-семантична організація текстів професійного жанру англomовного банківського дискурсу. Продемонстровано особливості термінів у текстах цього жанру.

Ключові слова: лексико-семантична організація, англomовний банківський дискурс, професійний жанр, термін.

Хацер А.А. Специфика терминов в профессиональном жанре англоязычного банковского дискурса. В статье рассматривается лексико-семантическая организация текстов профессионального жанра англоязычного банковского дискурса. Продемонстрировано особенности терминов в текстах этого жанра.

Ключевые слова: лексико-семантическая организация, англоязычный банковский дискурс, профессиональный жанр, термин.

Khatser G.O. Characteristics of terms in professional genre of English banking discourse. The article is dedicated to the lexical and semantic organization of texts in professional genre of English banking discourse. Peculiarities of terms in texts of this genre are demonstrated.

Key words: lexical and semantic organization, English banking discourse, professional genre, term.

Англomовний банківський дискурс, один з провідних представників інституційного мовлення, який є лінгвосоціокультурним феноменом, чинним в усному і писемному спілкуванні суб'єктів і об'єктів банківської діяльності, охоплює різні види соціальної комунікації – спеціальну (між фахівцями, агентами), масову (між клієнтами) і міжособову (між агентами і клієнтами, тобто між різними суб'єктами банківської діяльності). Так, постає проблема його жанрової стратифікації з огляду на специфіку використання в ньому відповідної термінології.

Метою дослідження є аналіз особливостей термінів в одному з жанрів банківського дискурсу – професійному.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- узагальнити основні напрями вивчення поняття „жанр”;
- висвітлити жанрову стратифікацію банківського дискурсу;
- розкрити лексико-семантичну організацію професійного жанру банківського дискурсу;
- описати особливості використання термінів у професійному жанрі банківського дискурсу.

Об'єкт дослідження – терміни, що конституюють тексти професійного жанру англomовного банківського дискурсу.

Предмет дослідження – номінативні та функціональні особливості термінів у професійному жанрі англomовного банківського дискурсу.

Проблемі жанрів присвячені праці А.В. Колмогарової [Колмогарова 2009], В.О. Косової [Косова 2007], О.Н. Малюги [Малюга 2008], Н.К. Пригаріної [Пригарина], Н.М. Разінкіної [Разинкина 2005] та ін. Так, категорія „жанр” достатньо опрацьована в лінгвістиці, де існує певна кількість її визначень: клас комунікативних подій, складниками яких слугують відповідні комунікативні цілі, що розпізнаються членами певного дискурсивного колективу і зумовлюють структуру дискурсу та вибір змісту і стилю [Swales J. M. 1990, с. 86]; типологічно стійка форма усього вислову, стійкий тип побудови цілого, кодифікована форма дії [Бахтин 1996, с. 180]; культурно й історично оформлений суспільно конвенційний спосіб комунікації, зразок організації тексту [Гайда 1999, с. 46].

У цій роботі жанр розуміється, услід за О.О. Селівановою [Селіванова 2010, с. 433] як дискурсивний інваріант, зразок ідеальної природи, що характеризується певним тематичним змістом, композиційною структурою, відбором фонетичних, лексико-фразеологічних, граматичних, стилістичних засобів й інтенційно-прагматичними особливостями.

Для з'ясування жанрових різновидів банківського дискурсу (БД) означимо його предмет, мету, тематику й ситуації. Предметом БД є особливі економічні взаємовідносини між банківськими установами та суб'єктами банківської діяльності (economic relations). Метою БД може бути: доведення до відома адресата важливої інформації, початок чи продовження співпраці, обговорення деяких її аспектів, реалізація процесу наукового, професійного спілкування як для підвищення рівня кваліфікації, так і для отримання знань, пов'язаних з банківською діяльністю тощо. Тематика БД може бути різноманітною, починаючи з обговорення загальних банківських понять і закінчуючи вузькопрофесійними (особливості різних видів банківських операцій на певних ринках, обмін даними по конкретному показнику тощо). Вона також залежить від ситуації, у якій опинилися суб'єкти БД (напр., зустріч двох друзів, один з яких є працівником банку, а інший – його знайомий, хто вирішує, чи варто класти гроші на депозит; засідання Ради банку чи просто підготовка студента до пари).

Так, виходячи із мети, ситуації, предмета і тематики банківського спілкування, можна говорити щонайменше про три жанрові різновиди банківського дискурсу: професійний (ПрЖ), академічний (АкЖ) і публіцистичний (ПБЖ). Кожен із них взаємодіє один з одним, а разом вони відтворюють термінологічну єдність англословного БД, який реалізується у межах текстової діяльності – текстів і текстотипів. Ознаками жанру виступають такі категорії, як адресант, адресат, функції тексту / комунікативна мета та параметри мовної реалізації, за якими жанри й відрізняються один від одного. Розглянемо специфіку першого із зазначених жанрових різновидів англословного БД за цими категоріями.

Аналіз лексико-семантичної організації різних жанрів англословного БД доцільно проводити на тлі порівняння їхніх текстових репрезентантів на предмет співвідношення в них банківської (БТ), загальнонаукової (ЗнЛ) та загальноповжитої (ЗвЛ) лексики. При цьому дискурсивно релевантними видаються такі аспекти: структурний (композиційна організація), семантичний (зміст, який несе одиниця вокабуляру), функціональний (використання мовцем) і стилістичний (конотативні відтінки терміна – оцінність, експресія тощо). Саме таким чином проведемо аналіз професійного жанру англословного банківського дискурсу.

Професійний жанр англословного БД, будучи орієнтованим на спілкування між фахівцями, має на меті довести до відома адресата – теж фахівця – суттєво важливу інформацію спеціального ґатунку. Найбільш репрезентативним текстотипом у його царині є ендоституційний документ під назвою "банківський звіт", який становить собою результат сумісної інтелектуальної праці укладачів, що здійснювалася на протязі певного періоду часу, і концентрує в собі сукупність найбільш характерних термінологічних одиниць дискурсу. Даний вид документів утворюється у ході інтерактивної комунікації між суб'єктами банківської діяльності (агенти БД), які передувало активне усне чи писемне спілкування з об'єктами банківської діяльності (адресати, клієнти БД).

Звіти (тижневі, місячні, кварталні, (пів)річні) мають чітку структурну організацію, що дає змогу швидко й ефективно знайти потрібну інформацію. Термінологію цього жанру відрізняють корелятивний зв'язок між змістовною структурою БЗ і кількістю термінологічних одиниць, високий рівень стандартизованості, широке використання термінів-аббревіатур, термінів, утворених шляхом акомодатії загальноповжитих слів, відсутність синонімії, полісемії, емоційно й оцінно забарвленої термінології, які заважають реалізації мети ПрЖ БД.

Співвідношення між термінологічною та нетермінологічною лексикою в ПрЖ англословного БД залежить від змістовної структури тексту. Методом суцільної вибірки виділимо уривки тексту й проведемо підрахунки його лексичних компонентів. В окремих розділах БЗ ("Introduction", "Conclusion") переважає прошарок загальноповжитої лексики (42%), за ним слідує банківська термінологія (35%) і на останньому місці перебуває ЗнЛ – 23%. Це свідчить про те, що ці розділи мають загальне, а не професійне спрямування. Друге місце термінів вказує на вузькопрофесійний характер текстів БЗ, у яких вся професійно корисна інформація припадає саме на спеціальні терміни. Крім того, частотність БТ значно вища, ніж частотність ЗнЛ.

Спостерігається корелятивний зв'язок між змістовною структурою банківських звітів, до складу якою входять такі розділи: Вступне слово, Огляди / Introduction, Overview, Теоретичний аналіз бізнесів / Theoretical analysis of Businesses, Фінансові дані / Consolidated Financial Statements, Форма 10-К / Form 10-K, Заключне слово / Conclusions, і кількістю використаних у них лексичних одиниць.

Так, в спеціалізованих розділах "Theoretical analysis of Businesses", "Consolidated Financial Statements" і "Form 10-K", які доволі насичених графічними об'єктами, картина міняється: тут на перше місце вийшли банківські терміни (57%), друге посідає загальнонаукова лексика (27%) і останнє – ЗвЛ (16%), що доводить нашу гіпотезу.

Наведені дані напряму пов'язані з фаховою специфікою окремих розділів БЗ. Їх головна мета – довести до відома адресата точну інформацію (у БЗ наводиться певне поняття та його характеристика) по кожного окремого напряму роботи, що вимагає більш інтенсивного використання саме банківської термінології, за допомогою якої характеризується робота і презентуються її показники. Загальноповживана лексика потрібна в БЗ насамперед для аранжування окремих інформаційних блоків. Мета неспеціалізованих розділів (Вступне слово, Огляди / Introduction, Overview, Заклучне слово / Conclusions) – надати загальну інформацію про стан речей у банку, про умови та особливості існування у звітний період, а також про перспективи роботи у наступному періоді.

Розглянемо уривок БЗ банку "The Royal Bank of Scotland" за 2003 р., де чітко простежується співіснування вузькоспеціальної лексики із ЗвЛ та ЗнЛ: Foreign assets are subject to general risks attendant to the conduct of business in each foreign country, including economic uncertainties and each foreign government's regulations. In addition, the Company's foreign assets may be affected by changes in demand or pricing resulting from fluctuations in currency exchange rates or other factors [Annual Report 2003, с. 11]. У

цьому фрагментові зміст терміна *foreign assets* розкривається через використання Зн термінів і ТС *general risks, business, demand and pricing*, а також ЗвЛ (*foreign country, government, regulations*) в її загальному значенні. Це свідчить про зв'язність тексту, забезпечену лексичними одиницями різного термінологічного статусу, що утворюють ефективний ланцюг взаємозв'язку змісту і форми.

У цілому в професійному жанрі БД домінують банківські терміни, що пояснюється вузькофаховою направленістю текстів цього різновиду.

Вся лексика англомовного банківського дискурсу утворює цілісну систему, компоненти якої пов'язані один з одним. Головною ознакою системи є парадигматичні відношення, за допомогою яких створюються групи з однаковими ознаками та елементами. Так, ЗвЛ у професійно орієнтованому тексті відповідає вимогам об'єктивності й точності. Саме вона виступає „канвою” будь-якого тексту. В текстах БЗ така лексика (*use, condition, attempt, performance, improvement*) слугує для створення внутрішньотекстових лексико-граматичних і лексико-семантичних зв'язків.

Загальнонаукова лексика має міждисциплінарний характер, її значення є релевантним для будь-якої галузі. З одного боку, вона близька до загальнонавчальної, з іншого, – має точки перетину з БТ (наприклад, *theory, method, technology*), оскільки функціонує в багатьох галузях науки. Як зазначалося, структура БЗ дає підстави швидко й оперативно відшукати необхідну інформацію, для кращого сприйняття якої власне й використовується ЗнЛ. Разом з М.М. Глушко ми поділяємо ЗнЛ на п'ять категорій: отримання знань, дослідницький підхід, дискусії, перевірку отриманих результатів і даних, обговорення й поширення знань. Ступінь використання цих категорій залежить від структури БЗ.

У першому розділі БЗ "Introduction or overview" використані слова відображають загальні відомості щодо висвітлюваних у звіті проблем. Вони відносяться до сфери отримання знання (*to provide, to distinguish*), способів дослідження (*to observe, performance, to forecast, to project*) або до обох сфер разом (*goal, strategy*).

У другому розділі ("Theoretical analysis of businesses") здійснюється аналіз усіх бізнесів, яким займається банк. Тут наводиться статистика, аналізується портфель, структура балансу та ліквідності. То ж найчастіше використовується дієслівна термінологія типу *to improve, to ensure, to add, to support, to result, portfolio analysis, to leverage, to be effective, to strengthen, impact*, яка також належить до дослідницьких прийомів і методів.

Третій та четвертий розділи "Consolidated financial statements" та "Form 10-K" представлені чіткою фінансовою інформацією, що стосується даних щодо балансу, прибутків, цінних паперів і готівкових потоків, репрезентація яких здійснюється за допомогою іменникових (*assets, goodwill, shareholder's equity, margin, deposit, tax liability, stock option, net income, discount*) і прикметникових термінів (*taxable, treasury (stock), actuarial, high quality, unrecognized (gains), variable*) та інших, які стосуються перевірки отриманих результатів і даних.

У п'ятому розділі "Conclusion" наводиться підсумкова інформація про банківську діяльність та перспективи її розвитку, що вимагає її аранжування одиницями на кшталт *to focus, to complete, to identify, obligation, to function (correctly), to be satisfied, decision, achievements*. Типовим для цього розділу є використання ТС типу *to be ...compared with, to be...while*.

Як бачимо, у БЗ відсутня одна із категорій ЗнЛ, – дискусія. Це пояснюється тим, що БЗ не передбачає будь-якого обговорення чи діалогу між укладачами (адресантами) і користувачами (адресатами) звітів, адже головна мета БЗ – довести до відома адресата чітку інформацію.

У плані номінативних особливостей АБТ, які вона виявляє у ПрЖ англомовного банківського дискурсу, слід назвати широке використання простих термінів і термінів-аббревіатур, утворених ініціальним способом (*ALM – Asset and Liability Management, IRLC – interest rate lock commitment, MSR – mortgage servicing rights, QSPE – qualifying special-purpose entity, ORM – operational risk management*), що пов'язано з прагненням адресанта до економії місця, часу. Особливо велика кількість аббревіацій трапляється у Формі 10-K / Form 10-K, де зібрані усі зведені таблиці даних, та при описі окремих послуг.

Терміносистема професійного жанру БД у цілому та БЗ зокрема цурається синонімії, що зумовлено вимогами чіткості, лаконічності та точності подання фахової інформації. Натомість термінологічна полісемія широко представлена в цьому жанрі, що зайвий раз підкреслює думку науковців про багатозначність як одну інгерентних властивостей терміна [Шевченко 2008, с. 88]. Так, у розділі БЗ "Risk Management" часто зустрічається термін *loss*, який має значення „ситуація, коли позичальник або інша сторона /при укладанні угоди/ не виконує свої зобов'язання по відношенню до інших /компанії чи банку/”, а не „факт того, що ви чогось не маєте або маєте у меншій кількості” або „ситуація, коли бізнес приносить менше грошей, ніж на нього витрачено” [Wall Street Words 2003, с. 283]. Інший поширений термін *capital* набуває значення „гроші, що необхідні для підтримання портфелю загального кредитного ризику”, а не „велика кількість грошей, яку ви інвестуєте для отримання ще більших капіталів” [Web Glossary].

Із семантичних явищ у текстах БЗ зустрічається акомодация загальноновживаної лексики. У конкретному розділі загальноновживані слова змінюють свою семантику, а за багатозначними словами ЗвЛ закріплюються спеціальні значення. Так, іменник *branch*, який має узуальне значення “подовження із головного стовбура дерева” [Electronic dictionary], використовується в економіці як “...відділ чогось” або “підтримка, допомога”, має два значення: “сам об’єкт, який здійснює підтримку чогось, і гроші (як засіб), що надані фірмі або організації зазвичай державою для продовження функціонування” [Oxford Dictionary of Business 1996, с. 21]. У ПрЖ *branch* використовується у значенні „рівень цін, за якого активна купівля може припинити або започаткувати тенденцію до пониження” [Random House Dictionary 2009, с. 19].

Процеси різного ґатунку, що відбуваються в термінології, спеціалісти пояснюють за допомогою не лише суто інтралінгвальних, але й екстралінгвальних чинників – соціальних, економічних, політичних. Прикладом тому може бути факт появи у річних БЗ "American Bank" і "The Bank of New York" за 2002 р. словосполучення *WTC disaster-related insurance recovery*, де *WTC* (*World Trade Center*) ‘страхове відшкодування у зв’язку з руйнуванням Світового Торговельного Центру’. Мета адресанта БЗ – передати точну інформацію, не висловлюючи свого ставлення до описуваного. Саме тому ПрЖ послуговується термінологією без емоційних та емотивних конотацій.

Таким чином, аналіз специфіки термінологічних одиниць у професійному жанрі англомовного БД засвідчує факт корелятивного зв’язку вживаної термінології зі структурною організацією тестів, що цей жанр визначають, а саме: домінування в них термінологічної лексики. Лексико-семантична організація професійного жанру англомовного БД вирізняється широким використанням простих термінів і акронімів, відсутністю синонімії та омонімії, які не є сприятливими для кодування і декодування фахової інформації, а також відсутністю емотивні конотації. Натомість термінологічна лексика професійного жанру англомовного БД не уникає полісемії.

Перспективними у подальшому видаються комплексні дослідження інших жанрових різновидів англомовного банківського дискурсу як окремо, так і у порівнянні один з одним.

Література

- Бахтин М. М. Проблема речевых жанров // М. М. Бахтин. – М. : Русские словари, 1996. – Т.5: Работы 1940-1960 гг. – 555 с. Гайда Ст. Жанры разговорных высказываний / Ст. Гайда // Жанры речи : Сб. науч. ст. – Саратов : Колледж, 1999. – С. 13 – 56. Колмогорова А. В. Аргументация в речевой повседневности / А. В. Колмогорова. – М. : Флинта: Наука, 2009. – 149 с. Косова В. А. Трансформация жанра научной статьи или выделение жанровых разновидностей / В. А. Косова // Ученые записки Казанского государственного университета. Серия : Гуманитарные науки. – Казань : изд-во ГОУВПО, 2007. – С. 224 – 234. Малюга Е. Н. Функциональная прагматика межкультурной деловой коммуникации / Е. Н. Малюга. – М. : URSS, 2008. – 320 с. Пригарина Н. К. Специфика риторических и стилистических концепций описания жанров речи [Електронний ресурс] / Н. К. Пригарина. – Режим доступу : www.rusistica.ru/pdf/Prigarina.pdf Разинкина Н. М. Стилистика английского научного текста / Н. М. Разинкина. – М. : URSS, 2005. – 216 с. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с. Шевченко И. С. Основы теории языковой коммуникации : уч. пособ. / И. С. Шевченко. – Харьков : НУА, 2008. – 168 с. *Annual Report of The Royal Bank of Scotland / The Royal Bank of Scotland*, 2003. – 94 p. *Electronic dictionary* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.semantics.at *Oxford Dictionary of Business English for Learners of English* / [ed. D. Parkinson]. – Oxford : Oxford University Press, 1996. – 492 p. *Random House Dictionary* / [ed. L. Urbeng]. – Random House Inc., 2009. – 541 p. *Swales J. M. Genre analysis* / J. M. Swales. – Oxford : Cambridge University Press, 1990. – 261 p. *Wall Street Words : An A to Z Guide to Investment Terms* / [D.L. Scott]. – Houghton Mifflin, 2003. – 469 p. *Web Glossary of Financial and Business Terms* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nytimes.com/library/financial/glossary>

ЧЕРНЯК О. П., КОЛЯДА Е. К.

(Волинський національний університет імені Лесі Українки)

ПРАГМАТИЧНІ МОДИФІКАЦІЇ ВИСЛОВЛЕНЬ ОСУДУ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

У статті розглянуто прагматичні модифікації висловлень осуду в англомовному художньому дискурсі. Проаналізовано прагматичні особливості висловлень осуду, виокремлено типи мовленнєвого акту осуду залежно від їх первинної іллокутивної цілі.

Ключові слова: мовленнєвий акт, висловлення осуду, іллокуція, іллокутивна ціль, полііллокутивність.

Черняк О. П., Коляда Э. К. Прагматические модификации высказываний осуждения в современном англоязычном художественном дискурсе. В статье рассматриваются прагматические модификации высказываний осуждения. Проанализированы прагматические особенности высказываний осуждения, выделены типы речевого акта осуждения в зависимости от их первичной иллокутивной цели.

Ключевые слова: речевой акт, высказывания осуждения, иллокуция, иллокутивная цель, полиллокутивность.

Cherniak O. P., Koliada E. K. Pragmatic Modifications of Censure Utterances in the Modern English Fiction Discourse. The article deals with pragmatic modifications of censure utterances in the English fiction discourse. Pragmatic peculiarities of censure utterances are analyzed. The main types of speech acts of censure are singled out.

Key words: speech act, censure utterances, illocution, illocutive aim, polyillocutiveness.